

Міністерство освіти і науки України
Рівненський державний гуманітарний університет

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 2

Засновано у 2015 році

Рівне – 2015

УДК 37 : 005.591.6

I - 66

ББК 74.200

Інноватика у вихованні : зб. наук. пр. Вип. 2 / упоряд. О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова, Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2015. – 304 с.

До збірника увійшли наукові праці, здійснені у галузі теорії і методики виховання. Статті спрямовані на багатоаспектне висвітлення основних напрямів, сучасних підходів до змісту, форм і технологій виховного процесу, починаючи від дошкільця і завершуючи вищою школою.

Редакційна колегія:

Головний редактор: **Петренко Оксана Борисівна**, доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Заступник головного редактора: **Гринькова Надія Михайлівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Відповідальний секретар: **Ціпан Тетяна Степанівна**, кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету.

Члени редакційної ради:

Сухомлинська О. В., доктор педагогічних наук, професор, академік НАПН України, Академік-секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Бех І. Д., доктор психологічних наук, професор, академік НАПН України, директор Інституту проблем виховання НАПН України;

Пустовіт Г. П., доктор педагогічних наук, професор, Вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України;

Павелків Р. В., доктор психологічних наук, професор, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Коберник О. М., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики трудового і професійного навчання, директор Інституту природничо-математичної та технологічної освіти Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини;

Лобода С. М., доктор педагогічних наук, професор, доктор габлітований, професор звичайний Вищої школи інформатики і прикладних наук (м. Лодзь, Республіка Польща).

Члени редколегії:

Безкоровайна О. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри методики викладання іноземних мов Рівненського державного гуманітарного університету;

Вербець В. В., доктор педагогічних наук, професор, декан художньо-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету;

Войтович І. С., доктор педагогічних наук, професор кафедри інформаційно-комунікаційних технологій та інформаційних засобів навчання Рівненського державного гуманітарного університету;

Лісова С. В., доктор педагогічних наук, професор, завідувач кафедри теорії та методики професійної освіти Рівненського державного гуманітарного університету;

Литвиненко С. А., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Карпенчук С. Г., доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Т. І., кандидат педагогічних наук, професор, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної і корекційної), проректор з наукової роботи Рівненського державного гуманітарного університету;

Федяєва В. Л., доктор педагогічних наук, професор, проректор з наукової роботи Херсонського державного університету;

Шугасва Л.М., доктор філософських наук, професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету;

Яшук І. П., доктор педагогічних наук, професор, декан факультету початкової освіти та філології Хмельницької гуманітарно-педагогічної академії;

Бісовецька Л. А. кандидат філологічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ;

Дупак Н. В., кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри теорії і методики виховання РДГУ.

Свідоцтво про державну реєстрацію друкованого засобу масової інформації КВ № 21161-10961Р.

Упорядники: проф. **Петренко О.Б.**, доц. **Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування: **наукова бібліотека РДГУ**

Рецензент: **Пустовіт Г.П.** - доктор педагогічних наук, професор, вчений секретар Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України

Друкується за рішенням Вченої ради РДГУ (протокол №14 від 29 жовтня 2015 р.)

Редакційна колегія не завжди поділяє точку зору авторів.

ЗМІСТ

Антонець М. Я. Педагогічна симфонія любові до дитини у творчій спадщині Василя Сухомлинського	6
Коберник О. М. Еволюція мети виховання в незалежній Україні	15
Павелків Р. В. Психологічні особливості прояву та розвитку самостійності в учнів молодшого шкільного віку	27
Пустовіт Г. П. Інтерактивні методи навчання і виховання у позашкільному навчальному закладі	35
Шугасва Л. М. Релігія в школі: роздуми релігієзнавця	48
Петренко О. Б. Трансформація системи освіти й виховання: модернізація, реформування, інновація чи історико-педагогічна реконструкція.....	54
Карпенчук С.Г. Педагогічні ідеї А.С. Макаренка: гуманістичні контексти	63
Литвиненко С. А., Ямницький В. М. Супервізія як інноваційна технологія підготовки майбутніх психологів до професійної діяльності.....	74
Лісова С. В. Синергетичний підхід як інноваційна методологічна орієнтація в педагогіці	83
Пироженко Л. В. Диференціація змісту шкільної освіти у 60- 80-х рр. ХХ ст	92
Потапчук Т. В. Перцептивний етап формування національно-культурної ідентичності студентів	99
Антонець Н. Б. Загальноосвітня школа-інтернат як складова системи народної освіти України (друга половина 1950-х рр.).....	111
Бісовецька Л. А. Роль засобів масової комунікації у формуванні особистості учня	127
Бричок С.Б. Психолого-педагогічна діагностика як провідний компонент діяльності вчителя	134
Гавриш І. І. Програмно-методичне забезпечення процесу виховання культури взаємин молодших школярів у добродійній діяльності	142
Генсіцька-Антонюк Н. О. Особливості гендерного аналізу шкільних підручників з математики	149
Гринькова Н. М. Формування моральних якостей молодших школярів як важлива передумова становлення громадянина	157
Дупак Н. В. Інноваційні процеси та основні тенденції розвитку системи післядипломної освіти вчителів у Великій Британії	164
Жданович Ю. М. Виховання патріотизму підлітків шляхом залучення до добровільної діяльності на підтримку воїнів АТО.....	172

Кособуцька Г. П. Феномен творчого потенціалу як базова складова розвитку особистості педагога	180
Міхно О. П. Внесок Миколи Грунського у розроблення методики складання педагогічної характеристики (за матеріалами книги «Лекції з педагогіки», 1914).....	191
Нечипорук Л. І. Ноосферна освіта як механізм формування моральної культури особистості	198
Сергєєва Н. В. Підготовка соціальних педагогів до діагностики ціннісно-орієнтованої активності молодших підлітків	205
Сойчук Р. Л. Виховання національного самоствердження в учнівської молоді: зарубіжний досвід	212
Сорочинська Т. А. Підготовка майбутніх учителів до інноваційної діяльності в педагогічних закладах Рівненщини (1939–1964 рр.)	221
Стельмашук Ж. Г. Роль газети “Радянська освіта” в організації виховання дисциплінованості (1944-1954 рр.).....	229
Трохимчук І. М. Методичні аспекти формування екологічної вихованості.....	237
Tsipan T. S. Theoretical and methodological bases of pedagogical analysis of activity of children's public associations.....	245
Доробки молодих науковців	
Баліка Л.М. Читацький інтерес як педагогічний феномен: історико-педагогічна рефлексія	254
Дем’янюк І. В. Внесок Т. Д. Дем’янюк у розвиток теорії і практики виховання в Україні	263
Пташук О. А. Формування естетичної культури молодших школярів у позакласній та позаурочній роботі	269
Савельєв М. Г. Професійна підготовка майбутніх вчителів технологій: аналіз вікових особливостей розвитку	274
Федорук О. М. Електронний документообіг як ефективна умова організації роботи викладача та студента у ВНЗ	282
Шелюк Г. В. Естетичне виховання у школах духовного відомства (за публікаціями журналу «церковно-приходская школа»).....	287
Шпичак І. П. Проблема психічного розвитку дітей раннього та дошкільного віку (на основі щоденникових спостережень В.Ф. Шмідт).....	296
Відомості про авторів	303

Summary. The article deals with the analysis experience of differentiation the content of general secondary education in pedagogical science and practice of education in the 60-70s of the XXth century. Approaches to selection, structuring and realization of the content of education, its constructing on the level of educational subject are disclosed. The problem of essence of educational subject and its correlation with the foundations of corresponding sciences are considered.

Keywords: secondary education, educational content, differentiation, educational subject, the foundations of science.

Стаття надійшла до редакції 04.11.2015

Т. В. Потапчук

ПЕРЦЕПТИВНИЙ ЕТАП ФОРМУВАННЯ НАЦІОНАЛЬНО-КУЛЬТУРНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ СТУДЕНТІВ

Анотація. Формування національно-культурної ідентичності студентів здійснюється в процесі організації викладачем ідентифікаційно-спрямованої навчально-виховної діяльності, що передбачає опанування студентами національно-культурними цінностями. Так, формування національно-культурної ідентичності студентів вміщує декілька етапів: змістовий, перцептивний та ціннісно-смісловий. У статті розписано діяльність викладачів та студентів на перцептивному етапі формування національно-культурної ідентичності. Подано виховні заходи, теми кураторів та теми, які обговорювалися у педагогічних вітальнях; розписані польові табори-експедиції.

Ключові слова: перцептивний етап, національно-культурна ідентичність, національно-культурні цінності, навчально-виховна діяльність, виховні години.

Постановка проблеми. Формування національно-культурної ідентичності студентів включало такі етапи: а) змістовий; б) перцептивний; в) ціннісно-смісловий.

Перцептивний етап формування національно-культурної ідентичності здійснювався шляхом реалізації навчально-виховної програми. Участь в експерименті брали студенти ВПНЗ всіх регіонів України.

Перцептивний етап – безпосереднє сприймання суспільних (національно-культурних) об'єктів та процесів, формування на їх основі уявлень. Активне сприйняття пов'язане як із безпосередніми (зоровими, слуховими, тактильними) відчуттями, так і з емоціями, переживаннями, мотивами, вже сформованими у студентів цінностями. На даному етапі формувалися суспільні, національні, етнічні та культурні образи в процесі здійснення різних видів педагогічно регульованої навчально-виховної діяльності: в національному культурологічному освітньому середовищі

(виховні години, педагогічні вітальні, засідання клубу «Інтелект нації»), а також і в природному середовищі (екскурсії, походи, польові табори-експедиції та ін.).

Аналіз останніх досліджень з проблеми. Не викликає сумнівів твердження, що людина стає особистістю, коли усвідомлює свою ідентичність, у тому числі – національно-культурну. На думку сучасних дослідників (В. П. Андрущенко, І. Д. Бех, П. В. Вербицька, І. Ю. Вільчинська, Т. С. Воропай, Л. В. Губерський, В. Г. Кремень, М. А. Козловець, В. М. Павленко) поняття національно-культурної ідентичності, відповідність образу «Я» його конструктивному життєвому втіленню, належності певному надіндивідуальному цілому стало однією з основних тем в суспільній думці ХХ ст.

Проблема національно-культурної ідентичності посідає вагоме місце у наукових розробках як вітчизняних (І. Д. Бех [2], А. М. Васильченко [3], К. В. Коростеліна [6], В. В. Москаленко [8], Н. І. Пілат [9]), так і зарубіжних учених (Г. Р. Адамс [10], А. С. Ватерман [14], Е. Х. Еріксон [11], Дж. Марсія [12], Дж. Г. Мід [13]).

У наукових доробках цих учених досить ґрунтовно проаналізовано форми національно-культурної ідентичності, які автори пропонують сприймати як свого роду особистісну характеристику. У працях Л. М. Архипенко [1], Л. В. Губерського [7], Є. А. Зеленова [4], М. А. Козловець [5] наголошується, що становлення національно-культурної ідентичності молоді найбільш інтенсивно відбувається в контексті глобалізаційних суспільних процесів е ході державотворення.

Аналіз вітчизняної та зарубіжної наукової літератури свідчить про наявність численних праць, присвячених окремим питанням національно-культурної ідентичності. Водночас відсутні цілісні й ґрунтовні дослідження зазначеної проблеми. Залишаються недостатньо з'ясованими питання структури національно-культурної ідентичності особистості. Потребують спеціального вивчення проблеми формування ціннісно-смісловної сфери студента у контексті аксіологічної складової національно-культурної ідентичності, виокремлення тих індивідуальних якостей, які можуть розглядатися як характеристики аксіологічного розвитку особистості в навчально-виховному процесі вищої школи.

Окрім цього, у науковій літературі відсутній аналіз чинників забезпечення такого освітнього простору вищих навчальних закладів (ВНЗ), який би сприяв становленню національно-культурної ідентичності студентів та етапів формування національно-культурної ідентичності студентів.

Мета статті – розглянути формування національно-культурної ідентичності студентів на перцептивному етапі дослідження.

Виклад основного матеріалу. Даний етап формувального експерименту був спрямований на актуалізацію емоційного компонента національно-культурної ідентичності студентів, а саме формування їх національної гідності, почуття національної солідарності та згуртованості, розвиток етнонаціональних почуттів.

Головними завданнями на перцептивному етапі дослідження були:

- формування настановлень на пізнання себе: як представника етносу та суб'єкта етнічної культури, творча діяльність якого може

впливати на долю етнічної спільноти;

- національно-культурне самовизначення студентів;
- вироблення стійкої активної позиції на користь етно- та національно-культурної спільноти;
- інтенсифікація активності студентів шляхом виконання творчих завдань та самопізнання;
- розширення світогляду студентів в сфері історії та культури українського етносу на основі власного досвіду та вже отриманих знань, ідей, які стають базисом для отримання нових знань, нової інформації;
- суб'єктно-конструктивне сприйняття подій історії через їх переосмислення;
- формування особистісної спрямованості на ненасильницьку, неконфліктну поведінку та толерантне ставлення до представників іногруп;
- розуміння особливостей культури власного етносу та необхідності взаємодії між культурами задля їх взаємозбагачення;
- залучення студентів до активної участі у груповій роботі.

Форми роботи, які використовували на перцептивному етапі дослідження: виховні години, організація польових таборів-експедицій студентів; зустрічі у педагогічній вітальні, засідання клубу «Інтелект нації».

У дослідженні планування співвідносилось з проблемою формування у студентів національно-культурної ідентичності, що передбачало визначення послідовності й часу проведення виховних заходів:

Виховні години один раз на тиждень у рамках годин куратора (понеділок).

Організація польових таборів-експедицій – три рази на рік (жовтень, березень, травень).

Зустрічі у педагогічній вітальні – кожний другий вівторок.

Засідання клубу «Інтелект нації» – два рази на місяць (кожний другий четвер).

Згідно з наказом Міністерства освіти № 365 від 4 листопада 1993 р. «Про вдосконалення керівництва виховною роботою у навчально-виховних закладах України» відповідальність за проведення організаційно-виховної роботи серед студентів покладено на кураторів академічних груп.

Отже, кураторами студентських академічних груп було проведено виховні години на теми:

1. Громадянське суспільство і держава.
2. Формування етнічного складу населення і сучасні етномовні процеси в Україні. Етнос, субетнос, нація.
3. Українська ідея державотворення в творах українських філософів.
4. Роль національної свідомості і національної культури в становленні особистості.
5. Культура державного керівництва і її вплив на становлення правового суспільства і формування української нації.
6. Формування поваги до культури і традицій.

7. Формування світоглядних орієнтацій у студентському колективі.
8. Особливості духовної та ментальної сфери українського народу.
9. Моя мова українська.
10. Український національний характер.
11. Українська ментальність.

Зустрічі у педагогічній віталні проводилися кожен другий вівторок. Заняття проводили викладачі історії, політології, педагогіки, української мови та літератури.

Мета педагогічних віталень – розширити світогляд студентів в етнічній сфері.

Завдання: актуалізація когнітивного компонента національно-культурної ідентичності, здобуття студентами знань про історію розвитку та побут українського етносу, культурні традиції, традиції святкування; налаштування студентів на участь у груповій виховній роботі.

Теми, які обговорювалися протягом проведення педагогічних віталень:

1. Україна – єдина країна.
2. Ти знаєш, що ти – людина?
3. Націоналізм та національний патріотизм як явища суспільно-політичного життя. Особливості українського націоналізму.
4. Проблеми становлення й розвитку української нації.
5. Міжнаціональні конфлікти: причини виникнення та шляхи подолання.
6. Національні цінності українського народу.
7. Ціннісні орієнтації студентської молоді.
8. Традиції та звичаї українського народу.

На засіданнях педагогічної віталні студентам було запропоновано такі навчальні завдання:

1. З'ясуйте питання: який взаємозв'язок національних проблем з економікою.
2. Національна незалежність країни і стан громадянських прав і свобод в ній.
3. Як зберегти громадянські права національних меншин, укріплюючи інтереси корінної нації в державі?

Педагогічні віталні передбачали, що студенти мають самостійно виконати завдання для перевірки набутих ними знань:

1. Яке місце нації та етнонаціональних відносин у житті України?
2. Як ви можете визначити сутність українського національного питання?
3. Як співвідносяться поняття: „націоналізм” і „національний патріотизм”?
4. Яку роль відіграв релігія у розвитку етносу, нації?
5. Як виховати громадянина правової держави?
6. Як зберегти культурні цінності родини і народу?
7. Чи потрібно формувати бережливе ставлення до рідної природи, землі?

Педагогічні віталні акцентували увагу студентів на поняттях сутності та особливостях національних відносин. Було окреслено місце й

роль національних відносин у політичному житті суспільства. Охарактеризовано співвідношення та взаємозв'язок етнічного, національного і соціального у суспільстві. Студенти зрозуміли сутність нації як об'єкта і суб'єкта політичних відносин. Охарактеризовано взаємозв'язок нації і держави. Основний акцент ставився на вихованні справжнього патріота своєї землі.

У студентів сформувалося уявлення про Україну як багатонаціональну державу. Вони зрозуміли механізми і шляхи гармонізації національних відносин у сучасній Україні, особливості самовизначення української нації як умови створення національної державності.

Окреслено роль і місце націй та етнонаціональних відносин у політичному житті України. Розглядаючи це питання, викладачі відмічали ту обставину, що кожний із нас відносить себе до певної національності. Національність – це належність людини до певної етнічної (від грецької «етнос» – народ) спільноти. В курсах історії та філософії вже розглядалися такі етнічні спільноти, як рід, плем'я, народність, нація. Їх розвиток пов'язаний зі зростанням продуктивних сил, налагодженням все більш тісних господарських зв'язків. Із розвитком капіталізму посилюються економічні та культурні зв'язки, створюється єдиний національний ринок, ліквідується господарська роздрібненість даної народності, а різні її частини з'єднуються в одне національне ціле – націю.

Актуалізовано поняття нації як найбільш розвинутої етнічної спільноти. Студенти усвідомили, що нація складається протягом тривалого історичного періоду в результаті поєднання, «змішування» представників різних племен та народностей. У людей однієї нації – спільні економічні зв'язки, територія, мова, культура. Це – не біологічні ознаки, вони виникають і формуються протягом усього суспільного розвитку. І сьогодні людство представлено всім багатоглибким різноманітним родом, племенем, народністю, нацією, що пов'язано з різноманітністю економічних, культурних, соціальних умов його життєдіяльності.

В засіданнях педагогічних віталень було виявлено, що недостатня поінформованість щодо культурних особливостей та традицій представників інших етнічних груп призводить до відчуження етносів шляхом посилення етноцентризму. Метод групової роботи, що передбачав тісне спілкування, досягнення спільних цілей, усвідомлення наявності спільних проблем, поінформованість щодо певної проблеми, дав можливість студентам самим формувати психосоціальну дійсність, відповідно до своїх ролей та типу поведінки, створювати та випробовувати нові моделі поведінки, що сприяють розвитку етнічної толерантності у стосунках між ними.

Отже, педагогічні вітальні передбачали виконання:

- 1) домашнього завдання;
- 2) проведення групових занять.

Домашнє завдання для всіх учасників педагогічних віталень було однаковим, а саме:

- ознайомитися з матеріалами новітніх підручників з історії;
- проаналізувати особливості матеріальної (особливості одягу, житла та їжі) та духовної (живопис, скульптура, старовинні оповідання, легенди, перекази, казки, пісні, танці) культури українського етносу, традиції, обряди (весільні, пов'язані з народженням дитини, поховальні), релігійні свята;

- з творів українських та (або) західних письменників вибрати прикметники, які б характеризували український народ (як позитивні, так і негативні, на думку студентів). Прикладом такого твору може бути твір М. Гоголя «Вечори на хуторі біля Диканьки»;

- вибрати з творів українських та (або) західних авторів епізоди, що розкривають вчинки героїв на благо (користь) свого етносу;

- вибрати твори різних авторів із подібним (ідентичним) сюжетом.

На виконання домашнього завдання відводилося 7 днів (консультантами виступали викладачі зарубіжної та української літератури), при цьому обов'язковим було вивчення історії розвитку українського етносу, його культурних особливостей і традицій. Добір літератури та контроль за виконанням завдань здійснюють викладачі історії, української та зарубіжної літератури. Далі відбувається оцінювання знань із культурології викладачами історії та української літератури.

Поглиблене вивчення матеріальної та духовної культури, специфічних рис етнокультури та психологічних особливостей свого народу, його історії значною мірою сприяло формуванню національно-культурної ідентичності студентів, розширенню їх етнічного світобачення, стало базою для усвідомлення своєї спорідненості з етнічною спільнотою, зумовлюючи гармонійне формування національно-культурної ідентичності.

Засідання студентського клубу «Інтелект нації», проводилися два рази на місяць. На цих засіданнях студенти організовували диспути за наступними принципами:

1. Принцип гуманних відносин між викладачами та студентами.

Цей принцип ставить перед педагогом конкретні вимоги: поважати особистість студента, визнавати його права та можливості; поважати та берегти людину в собі та інших; створювати атмосферу довіри на основі взаємоповаги в класі, завдяки якій кожен може проявити себе, розкрити свої можливості; максимально розвивати ініціативу, творчі здібності учасників диспуту, вміння знайти себе в колективі.

2. Принцип співробітництва та стимулювання суб'єктності студента.

Співробітництво має бути основою, на якій базується вся навчальна діяльність. Звідси витікають наступні вимоги: і студент, і викладач виступають суб'єктами диспуту; необхідно створювати творчу, продуктивну атмосферу діяльності; викладач повинен цінити в студентах гуманізм, ініціативу, компетентність, відповідальність. Основою спільної діяльності студентів у процесі диспуту повинні бути: людяність, свідомо дисципліна, активність, ініціатива.

3. Принцип індивідуального підходу, що передбачав врахування

індивідуальних особливостей, інтересів, здібностей студентів.

Опертя на цей принцип тісно пов'язане з організацією колективної творчої діяльності, проникненням викладача в світ кожного студента, в особливості його характеру та поведінки. В процесі проведення диспутів індивідуальний підхід може спиратися на глибоке вивчення особистості студента; на основі цього вивчення можна індивідуалізувати обсяг, частоту та форму спілкування зі студентами, вимоги до самостійності, ініціативності; необхідно зацікавлювати студента, запалювати його спільними пошуками, зміцнювати його положення в колективі, корегувати емоційні стани членів колективу, враховуючи мотивацію діяльності кожного окремого учасника.

4. Принцип постійного оновлення.

Необхідно зазначити, що педагогічна система є відкритою, вона постійно оновлюється. Тому навчально-виховний процес весь час вдосконалюється, розумно змінюючись. Принцип постійного оновлення – це основне керівне положення для організації колективної творчої діяльності студентів (у тому числі в процесі диспуту) з урахуванням нових технологій та методик. Оновлення передбачає імпровізацію.

5. Принцип діалогічності мислення й діяльності.

Даний принцип передбачав включення студентів у світ розгорнутих смислів, що дав можливість для розвитку особистості. Під час проведення диспутів слід створити передумови для оволодіння студентами комунікативними здібностями, що сприяють підвищенню ефективності спілкування студентів, для розгортання їх внутрішніх діалогів як механізму мислення: необхідно забезпечити взаємне збагачення тими результатами мислення, уяви всіх студентів, хто бере участь в обговоренні, поєднати засвоєння конкретної інформації, потрібної для особистості, із залученням до культурних цінностей та надбань людства. Висловлювати власну думку, з однієї сторони, і, з іншого боку, – зробити певні висновки з надбань, що існують у культурі, у літературних творах.

6. Принцип проблемності.

Зазначений принцип передбачав формулювання викладачем та студентами певної проблеми, яку необхідно розв'язати під час диспуту. В процесі обговорення можуть виникати інші проблеми, тому студенти висловлюють власні погляди, аналізують думки партнерів по спілкуванню, формулюють висновки та пропозиції до розв'язання проблеми. Але студенти не обов'язково повинні дійти остаточного рішення: проблема може залишитися відкритою і підніматися в інших диспутах на заняттях. Такий результат є досить продуктивним, тому що в даному разі студенти чітко усвідомлюють власну позицію та можуть її обґрунтувати.

Отже, педагогічні принципи, за якими були організовані виховні диспути («Український національний характер: міфи чи реальність?», «Етнічні стереотипи – добро чи зло?», «Чи можлива дружба між народами?», «Націоналізм і патріотизм», «Проблеми утвердження державного суверенітету України в сучасних умовах», «Ціннісні орієнтири сучасної молоді», «Одномовність чи білігвізм?», «Вплив діаспори на формування національної самосвідомості українців», «Інтелігенція:

підбурювач чи миротворець?»), є тими педагогічними впливами, що дозволяють реалізувати педагогічні умови формування національно-культурної ідентичності студентів.

Також на даному етапі експерименту нами були організовані польові табори-експедиції. Керівниками цих таборів були викладачі ВПНЗ з усіх регіонів України. Кількість студентів, залучених до кожного табору, варіювалася в межах від 70 до 120. Форми проведення таборів: палатковий, експедиційний, екскурсійний.

Мета польових таборів-експедицій полягала у формуванні совметральної національно-культурної диспозиції; формуванні національно-культурної ідентичності; формуванні національно-культурної диспозиції; збереженні пам'яток природи, формуванні національно-культурної ініціації; формуванні національно-культурної спрямованості особистості, організації канікулярного відпочинку.

Завдання польових таборів-експедицій передбачали:

1) створення центру для найбільш ефективної роботи зі студентами в м. Ужгород. Організація польових таборів, пропаганда екологічних знань, навчання викладачів. Створення відео- й бібліотек, інформаційної бази.

2) відпрацювання навичок здорового способу життя.

3) ознайомлення з природою свого краю, накопичення інформації про територію, що охороняється, розвиток інтересу до природоохоронної діяльності.

4) ознайомлення з пам'ятками культури України.

Наприклад, до науково-практичної експедиції до м. Львова було залучено 120 студентів віком 18-21 рік з РДГУ, Національного університету «Львівська політехніка». Студенти відвідали каплицю Боїмів, площу Ринок, Собор св. Юра, Костел Домініканців, пам'ятник Іванові Федорову, театр опери та балету ім. І. Франка. Студенти дізналися, що у 1795 році у Львові було відкрито перший в Україні професійний театр. У 1842 році відкрито Театр Скарбека, тоді – третій за розмірами у Європі; у 1900 році з'явилася Львівська опера – один з найгарніших театрів країни, зображений на двадцятигривневій купюрі. У місті діє 7 професійних театрів: опери та балету, український драматичний, Леся Курбаса, «Воскресіння», муніципальний, для дітей та юнацтва і ляльковий, 7 театрів-студій та цирк. Місто є значним осередком театрального життя – щороку тут проходять два театральні фестивалі: «Золотий лев» – найбільший театральний фестиваль країни та «Драбина» – фестиваль молодого аматорського театру. Щороку, в жовтні, у місті проходить театралізований карнавал. На великі свята відбуваються вуличні вистави на ходулях та вогняні шоу.

У Львові діє 6 кінотеатрів: «Кінопалац», «Копернік», «імені Довженка», «Львів», «Київ» та «Сокіл». Перші три з них входять до мережі «Кінопалац», три останні є власністю держави і перебувають у жалюгідному стані через нестачу фінансування. З тих же причин, починаючи з 1990-х років, багато кінотеатрів у місті було ліквідовано. Разом із цим, Львів часто стає знімальним майданчиком: місто «грає роль» європейських столиць, де вартість зйомок значно дорожча. Щороку у Львові проходять фестивалі «Wiz-Art» (фестиваль короткометражних

фільмів) та «КіноЛев» (фестиваль «незалежного кіно»).

Основними осередками музичного життя міста є театр опери та балету, філармонія і будинок органної музики, де знаходиться найбільший в Україні орган. Нерідко концерти відбуваються в ресторані «Лівий Берег» та державному цирку. Щороку у Львові проходить безліч музичних фестивалів: «Велика коляда» (колядки), «Флюгери Львова» (етно-джаз), «Віртуози» (класична музика), «Львів стародавній» (фестиваль середньовічної культури), «Діапазон» (органна музика), «Етновир» (етно), «Контрасти» (сучасна класична музика), Фестиваль давньої музики, «Jazz Bez» (джаз). У місті діють хорова капела «Дударик», оркестри «Галицькі Сурми», «Гомін», «Леополіс», симфонічний оркестр філармонії. З містом пов'язане життя музикантів, композиторів і співаків Соломії Крушельницької, Франца Ксавера Моцарта, Філарета Колесси, Мирослава Скорика, Руслани Лижичко, Святослава Вакарчука, Володимира Івасюка та інших.

Отже, організовані польові табори-експедиції сприяли засвоєнню знань студентів про особливості історичного шляху свого народу, вихованню у них шанобливого ставлення до видатних людей, національних героїв, які жертвовно служили своєму народові, збагачували його культуру, науку, примножували внесок нації у скарбницю світової цивілізації. Адже у проєкті концепції безперервної історичної освіти в Україні (1995 рік) зазначається, що метою навчання є прилучення студентів до загальнолюдських цінностей, досягнень національної і світової культури, ідеалів гуманізму і демократії. При цьому національно-культурний аспект передбачає інтелектуальний і духовний розвиток студентів на історичному матеріалі через сприйняття, усвідомлення і осмислення загальнолюдських цінностей, формування мотивації та творчої діяльності і самореалізації особистості.

Цінності, традиції, норми та правила етнічної культури стають силою, що пов'язує студента з даною етноспільнотою, уособлює його етнічну та національно-культурну самовизначеність. І саме через засвоєність, суб'єктивізацію культурних здобутків етносу та нації студент не лише розширює свій світогляд в етнічній та національно-культурній сфері, але й національно та культурно ідентифікує себе, що формує національно-культурну ідентичність студента. Знайомство з історією, культурою, релігією української етногрупи має на меті розуміння особливостей світосприймання нашого народу, усвідомлення причин виникнення національно-культурних якостей, рис характеру. Так, аналіз умов та обставин життя народу сприяє вихованню активності студентів у присвоєнні значень суспільної етнічної та національно-культурної самосвідомості.

Перцептивний етап формування національно-культурної ідентичності студентів сприяв створенню рівноваги між вертикальним та горизонтальним аспектами історичного та культурологічного дослідження. Під вертикальним аспектом ми розуміли вивчення явищ у їх єдності та багатоманітності у часі, що включало: розширення світогляду студентів з конкретних питань історії та культури; розуміння ключових моментів у розвитку будь-якого явища протягом довготривалих періодів часу;

розуміння значення найбільш важливих діахронічних та еволюційних тенденцій та явищ; вміння виявляти значення та наслідки найбільш важливих подій в історії та культурі; вміння простежити за динамікою розвитку тієї чи іншої важливої сучасної європейської (регіональної) проблеми аж до її витоків.

Під горизонтальним аспектом ми розуміли певний розподіл конкретних подій, явищ та тенденцій у масштабах загальноєвропейського і світового контексту. Адже етнічні, регіональні події можуть бути частиною більш широкого динамічного процесу чи тенденції, а також реакцією на події, що відбулися в іншому місці.

Висновки. Отже, чим більш сформованою є національно-культурна ідентичність студентів, тим більшою мірою вони здатні орієнтуватися серед явищ навколишнього світу, і тим більш усвідомленим є їх ставлення як до окремих явищ, так і до всього навколишнього життя. Це зумовлюється, з одного боку, більш широкою сприйнятливістю і, завдяки цьому, – значним розширенням світогляду. З іншого боку – перевагою вищих інтелектуальних процесів (мислення, творчості, уяви) над нижчими – пасивним сприйняттям та механічною пам'яттю. Тому перцептивний етап формування національно-культурної ідентичності не лише сприяв розширенню наукового світогляду студентів в етнічній та національно-культурній сферах, а й актуалізував емоційний компонент національно-культурної ідентичності. Свідченням цього є наявність у студентів свідомо вироблених і засвоєних соціальних, національно- та культурно зорієнтованих принципів, а також сформованість їх національної гідності, почуття національної солідарності та згуртованості, розвиток етнонаціональних почуттів тощо.

Перспективи подальшого дослідження проблеми національно-культурної ідентичності ми вбачаємо у вивченні особливостей становлення такої ідентичності в контексті подальшого професійного зростання студентів у процесі життєдіяльності. Також спеціального емпіричного дослідження потребують питання культурно-ідентифікаційних функцій освіти та їхнього впливу на формування національно-культурної ідентичності студентів.

Список використаних джерел:

1. Архипенко Л. М. Національна ідентичність як чинник духовного захисту особистості / Л. М. Архипенко // Психологічна безпека та адаптація особистості : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. 7–8.11.2007 р., м. Дніпропетровськ. – Дніпропетровськ, 2007. – С. 133–144.
2. Бех І. Д. Ідентифікація у вихованні та розвитку особистості / І. Д. Бех // Педагогіка і психологія. – 2013. – № 3. – С. 42–49.
3. Васильченко О. М. Етносоціальні уявлення в структурі «Я-концепції» університетської молоді: дис... канд. психол. наук : 19.00.05 / Ольга Миколаївна Васильченко; Ін-т психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К., 2003. – 208 с.
4. Зеленов Є. А. Виховання студентської молоді в умовах глобалізації : монографія / Є. А. Зеленов, О. Г. Стьопіна ; Східноукр. нац. ун-т ім.

- В. Даля. – Луганськ : Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2010. — 287 с.
5. Козловець М. А. Феномен національної ідентичності : виклики глобалізації: [монографія] / М. А. Козловець. – Житомир : ЖДУ ім. І. Франка, 2009. – 618 с.
 6. Коростелина К. В. Структура и динамика системы социальной идентичности : дисс. ... доктора психолог. наук : 19.00.05 – социальная психология / Карина Валентиновна Коростелина; Институт психологи им. Г. С. Костюка АПН Украины. – Симферополь, 2003. – 450 с.
 7. Культура. Идеология. Особистість: методолого-світоглядний аналіз / Л. Губерський, В. Андрущенко, М. Михальченко. – К. : Знання України, 2002. – 580 с.
 8. Москаленко В. В. Социализация личности / В. В. Москаленко. – К., 1986. – 102 с.
 9. Пілат Н. І. Соціальна ідентичність особистості як чинник вибору стилю поведінки в конфлікті : дис. ... канд. психолог. наук : 19.00.05 / Наталя Іванівна Пілат; Львівський національний університет ім. І. Франка. – Львів, 2004. – 207 с.
 10. Adams G. R. Toward the development of an objective assessment of ego – identity status / G. R. Adams, J. S. Shea, S. Fetch // *Diurnal of Youth and Adolescence*. – 1979, 8. – P. 223–237.
 11. Erickson E. H. Psychosocial Identity/ A Way of Looking at Things. Selected Papers / E. H. Ericson // Edited by Stephen Schlein. – New York, 1995. – P. 675–679.
 12. Marsia J. E. Identity in Adolescent. In *Handbook of Adosescnt Psychology*. editet by J. Adelson / J. E. Marsia. – New York : Wiley, 1985. – P. 157–180.
 13. Mead G., Mind H., Self and Society / G. Mead, H. Mind // [ed. by Aboulafia, Mitchell]. – Chicago : SUNY Press, 1991. – 248 p.
 14. Waterman A. S. Identity as an Aspect of Optimal Psychological Functioning / A. S. Waterman // *Adolescent Identity Formation* / ed. by Adams G. R., Gullota T. P. & Montemayor R. – Sage Publications Inc, 1992. – P. 50–72.

REFERENCES TRANSLATED AND TRANSLITERATED

1. Arkhynpenko L. M. Natsionalna identychnist yak chynnyk dukhovnoho zakhystu osobystosti [National identity as a factor of moral defence of a person] / L. M. Arkhynpenko // *Psykholohichna bezpeka ta adaptatsiia osobystosti : materialy mizhnar. nauk.-prakt. konf. 7–8.11.2007 r., m. Dnipropetrovsk*. – Dnipropetrovsk, 2007. – S. 133–144. (in Ukrainian)
2. Bekh I. D. Identyfikatsiia u vykhovanni ta rozvytku osobystosti [Identification in education and development of a person] / I. D. Bekh // *Pedahohika i psykholohiia*. – 2013. – № 3. – S. 42–49. (in Ukrainian)
3. Vasylichenko O. M. Etnosotsialni uiavlennia v strukturi «Ya-kontseptsii» universytetskoï molodi: [Ethnic imagination in the structure “I-concept” of an university youth] dys... kand. psykhol. nauk : 19.00.05 / Olha Mykolaiivna Vasylichenko; In-t psykholohii im. H. S. Kostiuca APN Ukrainy. – K., 2003. – 208 s. (in Ukrainian)
4. Zelenov Ye. A. Vykhovannia studentskoï molodi v umovakh hlobalizatsii :

- monohrafiia [Ethnic imagination in the structure "I-concept" of an university youth] / Ye. A. Zelenov, O. H. Stopina ; Skhidnoukr. nats. un-t im. V. Dalia. – Luhansk : Vyd-vo SNU im. V. Dalia, 2010. – 287 s. (in Ukrainian)
5. Kozlovets M. A. Fenomen natsionalnoi identychnosti : vyklyky hlobalizatsii: [Phenomena of a national identity : challenges of globalization] [monohrafiia] / M. A. Kozlovets. – Zhytomyr : ZhDU im. I. Franka, 2009. – 618 s. (in Ukrainian)
 6. Korostelina K. V. Struktura i dinamika sistemy social'noj identychnosti : [Structure and dynamic of the system of social identity] diss. ... doktora psiholog. nauk : 19.00.05 – social'naja psihologija / Karina Valentinovna Korostelina; Institut psihologi im. G. S. Kostjuka APN Ukrainy. – Simferopol', 2003. – 450 s. (in Russian)
 7. Kultura. Ideolohiia. Osobystist: metodoloho-svitohliadniy analiz [Culture. Ideology. Personality: methodological and world-outlook analysis] / L. Huberskyi, V. Andrushchenko, M. Mykhalchenko. – K. : Znannia Ukrainy, 2002. – 580 s. (in Ukrainian)
 8. Moskalenko V. V. Socializacija lichnosti [Socialization of a personality] / V. V. Moskalenko. – K., 1986. – 102 s. (in Russian)
 9. Pilat N. I. Sotsialna identychnist osobystosti yak chynnyk vyboru stylu povedinky v konflikti : [Social identity of a person as a factor of selecting a style of behavior in conflict] dys. ... kand. psykholoh. nauk : 19.00.05 / Nataliia Ivanivna Pilat; Lvivskiy natsionalnyi universytet im. I. Franka. – Lviv, 2004. – 207 s. (in Ukrainian)
 10. Adams G. R. Toward the development of an objective assessment of ego – identity status / G. R. Adams, J. S. Shea, S. Fetch // Diurnal of Youth and Adolescence. – 1979, 8. – P. 223–237. (in English)
 11. Erickson E. H. Psychosocial Identity/ A Way of Looking at Things. Selected Papers / E. H. Erickson // Edited by Stephen Schlein. – New York, 1995. – P. 675–679. (in English)
 12. Marsia J. E. Identity in Adolescent. In Handbook of Adolescent Psychology. editet by J. Adelson / J. E. Marsia. – New York : Wiley, 1985. – P. 157–180. (in English)
 13. Mead G., Mind H., Self and Society / G. Mead, H. Mind // [ed. by Aboulafia, Mitchell]. – Chicago : SUNY Press, 1991. – 248 p. (in English)
 14. Waterman A. S. Identity as an Aspect of Optimal Psychological Functioning / A. S. Waterman // Adolescent Identity Formation / ed. by Adams G. R., Gullotta T. P. & Montemayor R. – Sage Publications Inc, 1992. – P. 50–72. (in English)

Аннотация. Формирование национально-культурной идентичности студентов осуществляется в процессе организации преподавателем идентификационно-направленной учебно-воспитательной деятельности, что предполагает овладение студентами национально-культурными ценностями. Так, формирование национально-культурной идентичности студентов охватывает несколько этапов: содержательный, перцептивный и ценностно-смысловой. В статье расписана деятельность преподавателей и студентов на перцептивном этапе формирования национально-культурной

ідентичности. Представлены воспитательные мероприятия, темы кураторов и темы, которые обсуждались в педагогических гостиных; расписаны полевые лагеря-экспедиции.

Ключевые слова: перцептивный этап, национально-культурная идентичность, национально-культурные ценности, учебно-воспитательная деятельность, воспитательные часы.

Summary: Forming of national and cultural identity of students proceeds in the process of organizing identical-directed educational activity by a teacher that foresights proficient by the students with national-cultural values. Thus, the forming of national and cultural identity of students accommodates several stages: content, perceptual and value-semantic. Teachers' and students' activity in the perceptual stage during the forming of national and cultural identity is described in the article. Educational scripts, curators's topics for discussions which were discussed during the pedagogical process, field camp-expeditions are presented.

Keywords: perceptual stage, the national-cultural identity, national and cultural values, educational activity, educational classes.

Стаття надійшла до редакції 02.11.2015

Н. Б. Антонєць

ЗАГАЛЬНООСВІТНЯ ШКОЛА-ІНТЕРНАТ ЯК СКЛАДОВА СИСТЕМИ НАРОДНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ (друга половина 1950 х рр.)

Анотація. У статті висвітлено обставини виникнення в системі народної освіти України другої половини 1950-х рр. загальноосвітніх шкіл-інтернатів. На основі аналізу законодавчо-нормативних документів розглянуто наміри лідерів КПРС створити нову систему народної освіти, в якій провідна роль відводилась школам-інтернатам – новому типу закритого навчально-виховного закладу, де діти від народження до 17-18-річного віку мали цілеспрямовано виховуватись як активні будівники комуністичного суспільства. З'ясовано, що поставлене у липні 1956 р. перед Українською РСР завдання протягом неповних двох місяців створити 50 перших шкіл-інтернатів було виконане, проте, як і вся країна, республіка виявилася не готовою за короткий строк вирішити всі проблеми, які виникли у зв'язку з цією ініціативою партії в галузі освіти.

Ключові слова: історія розвитку системи народної освіти в Україні, загальноосвітня школа-інтернат, законодавчо-нормативна база функціонування школи-інтернату, навчально-виховний процес у школі-інтернаті.

Постановка проблеми. У наступному 2016 р. виповнюється 60 років з часу виникнення в системі закладів загальної середньої освіти України загальноосвітніх шкіл-інтернатів. Означений період був

Наукове видання

ІННОВАТИКА У ВИХОВАННІ

Збірник наукових праць

Випуск 2

Упорядники:

проф. **Петренко О.Б.**, доц. **Ціпан Т.С.**

Науково-бібліографічне редагування:
наукова бібліотека РДГУ

Підписано до друку 29.10.2016 р.

Гарнітура Times New Roman. Друк різнографічний.
Ум. друк. арк. 21,8. Замовлення №476/1. Наклад 300

Віддруковано засобами різнографічного друку
редакційно-видавничого відділу
Рівненського державного гуманітарного університету
33027, Рівне, вул. С.Бандери, 12; тел.: 0-362-26-48-83

I – 66 **Інноватика у вихованні** : зб. наук. пр. Вип. 2 / упоряд.
О. Б. Петренко ; ред. кол. : О. Б. Петренко, Н. М. Гринькова,
Т. С. Ціпан та ін. – Рівне : РДГУ, 2015. – 304 с.

УДК 37 : 005.591.6

ББК 74.200

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2016